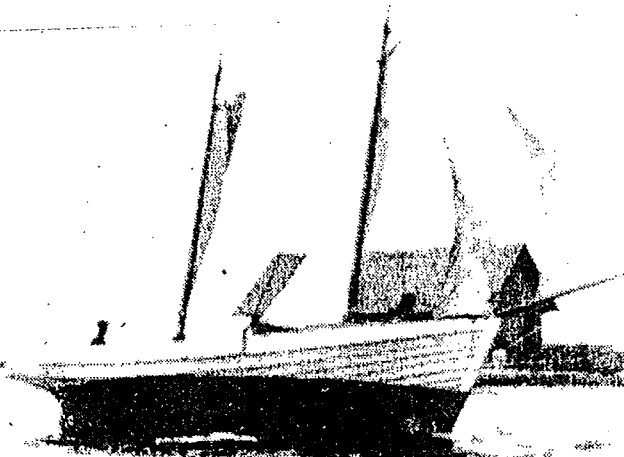

Blombergs hamn

och folket däromkring
1870–1950

En dokumentation av
Erik Blomberg

ERIK BLOMBERG

OM BLOMBERGS HAMN OCH FOLKET D'AROMKRING

1870 - 1950

GÖTENE 1992

Götene kulturnämnds småskriftserie. 6.

Hösten 1991 fick jag ett telefonsamtal från Erik Blomberg i Källby. Han undrade om jag ville läsa igenom något, som han hade skrivit om livet kring Blombergs hamn i gångna tider. Av Blomberg hade han själv sitt namn.

Berättelsen befanns intressant och levande, av stort lokalhistoriskt värde. Den skulle bli en värdig avslutning på kulturnämndens småskriftserie, i detta fall småskrift genom sitt ringa omfång, ej genom sitt A4-format.

Erik Blomberg godkände utan prut, att jag kortade en del meningar och tog bort småord.

Han berättade en dag att han drabbats av obotlig cancer. Inom kort, den 26 november, var han död.

Som om han haft sina aningar börjar minnena med orden: "Det är egentligen ganska bråttom med att jag äntligen sätter mig ner vid skrivbordet..."

Han slutar med att lysa frid över minnet av dem som har huvudrollerna i berättelsen, föräldrarna och morföräldrarna. Med denna skrift lyser vi frid över Erik Blombergs minne.

Bo Lindroth
red. för småskriftserien

- 1 -

OM BLOMBERGS HAMN OCH FOLKET DÄROMKRING. 1870 - 1950. Inledning.

Det är egentligen ganska bråttom med att jag äntligen sätter mej ner vid skrivbordet och sorterar upp samt skriver och berättar vad jag känner till om Blombergs hamn och dess utveckling och om människorna däromkring.

Min morfars far, Johannes Larsson, och min morfar, Niklas Johansson, var de första lotsarna vid Blombergs lotsstation.

Allt jag känner till om detta har jag hört från min mor och mormor och inte minst genom min moster Anna Lundqvist, borta för längesedan.

Moster Anna var så klok och förutseende att hon gjorde minnesanteckningar om sin och syskonens barndom i och omkring Lotsatorpet Sjöhagen. Utan dessa anteckningar hade ingen fått veta någonting om hur det var vid Blombergs hamn under mitten av 1800-talet och framåt.

Kalkindustrien på Kinnekulle var vid den tiden ganska omfattande. Den kalk som brändes i Bryngelsgården, Gum, Blomberg och Kakkele lastades ut över Blombergs hamn. Den gamla hamnen var mycket dålig, helt öppen för alla vindar från nord till sydost, dessutom grund. Den låg något norr om nuvarande hamn. Berget där skutorna lastades ligger nära det fasta sjömärket Almaren, som står kvar än i dag. I berget finns en järnring från forna dar. Vägen ditut kan knappast skönjas. Den gick ut förbi nuvarande badplatsen och var säkerligen rikt trafikerad.

Venerns Seglationsstyrelse, som bildades redan 1799, avsåg att minska det stora antalet förlisningar på Vänern genom att bygga fyrar, loda och prickfarleder samt anställa lotsar och prickhållare. Enligt statistiken minskade fartygsolyckorna från 121 under år 1874 till bara 4 under 1875. Seglationsstyrelsen inköpte också en tjänstebåt, ångfartyget Polstjärnan. 1872 hade turen kommit till Blombergs hamn för ombyggnad. Då anställdes min morfar Niklas och hans far Johannes som lotsar och prickhållare.

Jag vet inte mycket om min morfars far, Johannes Larsson, men han var ändå den förste lotsen och det är nog bra att det kommer med i denna beskrivning.

Johannes var född 1827, och 1848 tog hemmasonen Johannes Larsson från Tomten Norrträlje ut lysning med pigan Maria Nilsson, också Norrträlje. Vigseln var samma år den 10 november. Den 29 december föddes min morfar

Niklas. Även på den tiden kunde det vara bråttom ibland.

Norrträlje låg enligt gamla kartor mellan Gum och Nils-Arvidsgården, Husaby.

Johannes blev soldat 1849 under Rangtorp i Källby. Efter avsked 1860 blev han torpare på Sjöheden eller Kruses som det står på gamla kartor, sedermera kallat Lotsatorpet, också under Rangtorp i Källby. Enligt uppgift i förhørsprotokoll blev Johannes dömd till böter och förpassad till häkte. Betalt den 31/1 1870. Vilket som var hans soldattorp under 11 år och där tydligen min morfar föddes finns det inga uppgifter om.

Alltnog - i och med att det hade anstälts folk så började man bygga en ny hamn med kajer och vågbrytare. Jag har i min ägo ritningen över den nya hamnen.

I mitt förvar finns också Kontrakt Nr. 57, utskrivet av Direktionen för segelfartens förbättrande på sjön Venern, "som antager och förordnar Johan Nikol. Johansson o Johannis Larsson på Sjöheden i Källby Socken, Kinnefjerdings Härad af Skaraborgs Län, att uti Fem års tid räknad från och med den 1e Januari 1873 vara Prickhållare o Lots wid Gumsvikens eller Blombergs station mot följande wilkor: Lönen blifver årligen Tjugu /20/ Rd Rmt /Riksdaler Riksmünt/".

Sedan följer 11 paragrafer om hur tjänsten skulle skötas in i minsta detalj, skrivet med gammal stavning och sirliga bokstäver, grundat som det står, "på allmänna lagen, jämförd med Kungl. instruktionen för direktionen för segelfartens förbättrande på sjön Venern. Den 24 Nov. 1813 varder detta kontrakt upprättat och utskrivet för lotspersonalen på Venern". Den 15 Sept. 1872 kom Lotschefs Ångfartyget Polstjernan till Gumsvikens hamn under befäl av Carl J. Strömberg, som underskrivit på direktionens vägnar. Sedan är det underskrivet av Niklas Johansson och Johannes Larsson, som förklarar sig nöjda och förbinder sig att uppfylla tjänsten. Ja, bomärke ligger det närmare till hands att kalla underskriften, men lotsverket hade anställt två mycket duktiga karlar i sina bästa år, Johannes 46 och Niklas 25 år.

20 riksdaler var inte mycket i årslön för två familjer. Enligt reglementet hade man 1,50 för lotsning till Vänersborg. Den kunde ta en vecka förstås i väntan på lämplig båt tillbaka. Eller också fick man gå hem. Vindarna kunde också vara otjänliga och järnvägen var inte ens påtänkt.

Dom fiskade säkert en del, och Krusa-Niklas, som han kallades, var en händig karl, hade smedja i klevkanten. Han var även jägare för greven på Blomberg och anlita stenuggare vid kyrkbygge och hamnbygge.

Niklas bodde på Sjöheden under Rangtorp hos far och mor och yngre syskon.

Arbetet med hamnbygget pågick för fullt. Efter ett par år var Blomberg's nya hamn färdig så pass att den kunde tas i bruk. Den ser likadan ut i dag som för snart 120 år sedan. Blomberg's Båtsällskap som numera förvaltar och sköter hamnen har dock gjort en del förstärkningar samt satt upp kran och byggt klubbhus.

1875 gick Johannes bort, endast 48 år gammal, i bröstsjukdom som det står i kyrkboken. Niklas fick sköta tjänsten själv.

År 1877 gifte sig Niklas med Tilda Ahlén, som flyttade in i Sjöheden. Niklas mor Maria och en syster bodde kvar med dom unga.

Så följde många år med blomstrande båttrafik. Kalk var det mesta som skeppades, men även timmer lastades på skutor som gick till stora sågverk i Värmland. Ett kalkmagasin byggdes för att man skulle kunna ha ett buffertlager på plats i hamnen; det fick naturligtvis inte regna på den osläckta kalken.

Arrendatorerna på bolagsgårdarna körde kalken ner till båtarna. Till och med jag minns hur det såg ut när dom lade en släpsko under bakhjulet på medbotten, så att det inte skulle skena i hamnliderna.

Min mamma berättade, att det kunde ligga 5-6 skutor för ankar ute på Gumsviken i väntan på att få lasta. "Galeaser", sa hon. En hette Dacapo och en hette Augusta, och i Augusta fick lotsabarnen komma ombord. Min mor hette ju Augusta, så det var särskilt roligt. I den båten fick barnen var sin skorpa, och det var ju verkligen godis för dom.

En av besättningsmännen hade bra sångröst. Han sjöng för barnen och spelade kam, vilket var mycket uppskattat. Det skulle det knappast vara i dessa videoålderns dagar.

Jag som skriver detta brukar i fantasien kalla sjömännens sång och spel för vals i Gumsviken. Den valsen finns i dag i verkligheten med både text och noter och även i arrangemang för kör.

Ja, barn kom det förstås hos Tilda och Niklas, först Augusta, min mamma som föddes 1878 och sedan med jämna mellanrum Anna, Ellen och Linus. Det var en lycklig familj i sin bästa kraft. Dom hade torpet Sjöheden som ett slags tjänstebostad med några tunnland åker. I ladugården, som Niklas själv hade byggt, fanns två kor, gris och höns, och i Vätern fanns det fisk och skogen var full av bär.

Mor berättade att dom fick gratis drank från bränneriet på herrgården. Dranken var ett bra foder för korna. Den kördes på dragkärria i en tunna och det gällde att hålla emot i hamnalidernas nerförsbacke. Mor tyckte inte om att far skämtade med henne om att korna mjölkade extra kraftig mjölk därför att dom alltid befann sig i ett lyckligt rus.

MOSTER ANNA BERÄTTAR

Efter denna inledning skriver jag i jagform. "Jag" är min moster Anna. Det är hennes anteckningar ur minnet, som jag återger i något omarbetad form. Hon gjorde dom när hon var 78 år gammal, omkring 1952, och hon hade ett fantastiskt minne.

Anna som gjorde det möjligt
att skriva om vår släkt

Moster Anna börjar med att beskriva sin första julotta och julfirandet i Sjöheden in i minsta detalj:

Jag fyllde fyra år på sommaren. Det var väldigt kallt den följande vintern 1884-85, ja, det var ju alltid kallt i vår tidiga barndom.

Mycket arbete skulle göras undan till jul. Det skulle bakas, slaktas en gris, göras korv flera sorter, kokas palt, saltas fläsk i en stor tunna med lock. Ystat hade mamma gjort på hösten, osten skulle ju lagras till julen. Vidare skulle det bryggas god svagdricka. Vört togs undan till vörtbrödet. Tre sorters matbröd bakades. Det var vörtbröd med sirap och pome-rans, och så siktebröd som knäckades i sneda rutor och så grovt bröd. Det bakades småbröd, flera sorter av samma deg, och så pepparkakor och vete-bröd, kransar och bullar.

Pappas uppgift var att hugga ved och bära in, lägga upp veden i fin ordning utefter hela den ena sidan av köksväggen. Det skulle räcka hela helgen.

Ladugården gjordes ren. En stor, grann havrekärve sattes upp på en hög stång på ladugårdsvallen och enar vid ladugårdsdörren. Vi var med pappa ute i skogen och högg julgranar, en riktigt fin att ha inne och två stycken att placera på var sin sida av förstudörren.

Så tog då pappa in granen. Vi klädde den med ljus, röda, gröna och vita. Pappa gjorde stakar av ståltråd, som klämdes fast omkring grangren-arna. Men så fick mamma hjälpa oss att klippa stjärnor och långa genom-brutna remsor av kulört papper, som virades runt. Små röda äpplen hängdes upp på de styvaste grenarna, även runda papperskarameller, och platta med bilder på. Kring de runda virades en klippt vit remsa med ett rim eller en vers på. Granen skulle stå till tjugondedag Knut.

Till juldagsmiddagen gjorde mamma i ordning kokt fläsk och grishuvud, korv och revbensspjäll.

Vid tolvtiden skulle allt stök vara klart. Alla skulle tvättas och skifta kläder. Vardagskläderna hängdes upp på vinden.

Det var äntligen klart att doppa i grytan. Till detta drack vi svag-dricka av eget fabrikat.

Pappa läste julevangeliet om Jesu födelse. Farmor skulle också vara med inne hos oss. Hon bodde som änka i kammaren.

Vid skymningen frampå eftermiddagen tändes ljusen. Vi hade två mässingsljusstakar som ställdes på bordet, och så granen förstås.

En hemvävd drällduk lades på bordet, som dukades till julaftonsfest. Man kan säga att det frossades. Det var sugel i mängder och det goda vört-brödet, ost, hemkärnat smör, lutad stockfisk eller gråsej, risgrynsgröt

med kanel i rutor på. Det var så festligt och högtidligt, så det kan inte i ord beskrivas.

Så högtidlig kan omöjligt julen bli nu i detta jäktande, brådslande tidevarv. (Denna anmärkning gjorde Anna 1952!)

Någon kanske undrar om julklappar. Nej, det hade vi inga. Det ordet hade vi nog aldrig hört nämnas.

Så var julafton slut. Alla gick trötta men nöjda i bädd för att sova, ty vi hade ju fått lov att följa med pappa för första gången till julottan i Källby kyrka. I den kyrkan är jag både döpt och konfirmerad.

Vi var tre flickor och en pojke, Augusta äldst, 6 år, och så jag, 4 år, Ellen, två år och Linus, sex månader.

Pappa gick upp och kokte kaffe och gav oss och mamma på sängen. Jag minns så väl, kaffebrödet var en rund ring med rött och vitt socker på och en korslagd ring eller kringla. Vetebrödet var en bulle eller kuse, som bestod av fyra virade rullar, lagda i kors. Det var så märkvärdigt fint och gott. Aldrig har väl något kaffe på sängen för mig smakat så gott som detta pappa Niklas gav oss.

Jag var vaken före alla andra i huset och jag minns hur glad jag blev, när pappa tände i spisen och det började bli liv i stugan. Han hade tänt ett ljus i en låg mässingsstake vid spisen. Jag låg tyst och såg på honom och såg i det svaga, fladdrande skenet hans jättestora skugga, än i taket, än på väggen.

Han bjöd mamma först på brickan. Den var svart med ett stort grant blommönster på mitten och förgyllda slingor runt kanten. Mamma, ung då, låg i den stora så kallade Karolinersängen med lillebror Linus och pappa.

Äntligen kom han med brickan till träsoffan, där vi tre flickor låg, min äldsta och min yngsta syster bredvid varandra och jag skafföttes som det hette. "Nu får i allt vakna, töser", sade far, "annars kommer vi försent till kyrkan. Jaså, du är redan vaken, Anna."

Vi drack och doppa och gick sedan upp och klädde oss. Pappa kamma och fläta vårt långa hår i en hård fläta, så det gjorde bra ont. Det var att grina illa och tiga. Något pjosk var det inte tid med, vi skulle ju till julottan.

Våra klänningar var rödbruna av hemvävt tyg. Om halsen och ärmarna hade mamma veckat och sytt på vita remsor, för det skulle vara riktigt fint, rent och prydligt.

Vi blev snart färdiga, mitt i natten. Julottan började redan klockan sex. Det var mycket snö och bra kallt.

Vi hade en sjal lagd i snopp över kapporna. Den lades i kors och

snipparna knöts i ryggen. Och så tummevantar, hemstickade nya till jul. Vantar och strumpor stickades av vitt hemspunnet garn. Sedan färgade mamma dem nästan mörkblå. Den färgen kallades marinblått och ansågs vara vackert på barnen.

Pappa bar mig på ryggen. Han hade lyktan i ena handen och höll min syster i den andra. Augusta frös så hon skrek. Jag kände ingen köld, jag var så glad att få komma till kyrkan för första gången.

Vår väg gick utefter kleven, förbi Raskes, genom Apollomarken. Vid Järneklev kom vi ut till stora landsvägen. Där var det bättre vägat. Pappa släppte ner mig, så att jag fick gå och springa och bli varm om fötterna.

Vi gick ganska fort, vägen var lång. Snön knarrade under kängorna. Bönderna hade släde med grant selade hästar, bjällror i kransar på selen och slädtäcke med fransar. De åkande var påpälsade med skinn och stora kappor. Bjällerklngen lät så vacker när hästarna sprang förbi. Det var som underbar musik i alla tonarter denna trolska morgon. Det var nog inte fritt utan att jag tänkte och undrade hur det skulle kännas att få åka i skrinna och slippa att pulsa i snö och mörker.

Det brann ljus i alla fönster i stugorna utefter vägen. Somliga hade ljusstakar, somliga en lång bräda med borrarade hål för ljusen, fyra fem i varje fönster. Det var hemstöpta talgljus. Nog fanns ett par stearinljus i varje hus också, men dom stod som prydnad i bästa stakarna året om och brändes väl ej förrän dom blev mörka av damm och sot, varefter nya köpe-ljus sattes i stakarna. Det var så vackert att man tittade länge efter varje stuga. Så gick vi förbi en ny stuga och förbi stora bondgårdar. Det var väl Källbytorp först och sedan kyrkbyn som vi såg. Ja, det var grant och fantastiskt för en fyraårig tösunge.

När vi kom fram till kyrkan stod folket utanför med sina lyktor och hälsade och pratade med varandra, dryftande både nytt och gammalt, och alla såg så snälla och vänliga ut.

Det passade sig ej att gå in i kyrkan, förrän det ringde samman. Då släcktes lyktorna och ställdes in i vapenhuset eller förstugan. Där stod gamla gravstenar utefter väggarna och två kollektbössor. Senare gick kyrkstöten omkring bland bänkarna med kollektbössorna. Det blev inga stora pengar i kollekten på den tiden, det är jag säker på.

När vi tågade in i kyrkan spelade skollärarn sakta på orgeln, som trampades av stöten. Fyra eller fem ljus fanns i varje bänk. Det var talgljus, förstås. Dom satt i borrarade hål, och dom osade hemtrevligt och fladdra och rök, men vackert var det. Och så granar framme i koret. Jag trodde att detta måste vara himlen, så grant var det.

Pappa satte oss i tredje bänken framifrån räknat, på vänster sida. Alla karlar satt till höger. Det gick ej an att fruntimmer och karlar satt i samma bänk ens om dom var gifta. Det ansågs mycket opassande. Inte ens vi tösungar fick sitta bredvid pappa, utan han satte oss mellan vår gamla mormor och en annan gammal gumma, som vi kallade moster Gate-Maja. Dom var så snälla så vi fick sockerbitar med Hoffmans droppar på. Det kallades för kyrkkryddor.

Jag minns att jag tittade mej runt om och i taket. Jag väntade att änglarna skulle komma svävande ned över oss med palmkvistar i händerna, så som jag hade sett på bilder. Inga änglar kom, men det var högtidligt ändå, när alla sjöng "Var hälsad, sköna morgonstund".

Det var himmelen, det förstod jag. Jag ville gärna fråga mormor, men det första jag försökte så nöp hon mej lite i armen och bad mig hålla tyst. Jag försökte sjunga med, men jag fick inte det heller för mormor, så jag måste sitta alldeles stilla och titta på prästen.

Kyrkoherde Lindgren höll ottan. Han var inte vacker att se på, så jag undrade allt om det kunde vara Gud. Stor och skrämmande var han, och när han gick upp i predikstolen släpade den långa svarta kappan efter honom.

Klockan sex började julottan. Mellan nio och tio blev det rast, och vi gick med pappa ut. Inne i stallbyggnaden var ett rum med en kamin, som dom eldade i. Där fick vi stå och äta våra smörgåsar, som hade ost och korv som pålägg. Pappa fick bli tvungen att tina upp mjölken, som var lite frusen, fastän han hade haft den i bröstfickan på ytterrocken. Efter detta gick vi fruntimmer in i skolan och värmdde oss.

Klockan tio började högmässan. Den varade till klockan ett och blev allt bra långsam, tyckte vi.

Men när så två präster trädde inför altaret i långa vita skjortor och svarta mässhakar med förgyllda kors och solar på både fram och bak, då tänkte jag att det måste vara Gud, men jag undrade så mycket vem den andre kunde vara. Jag hade hört att det fanns en Gud, men så tänkte jag: Det är nog hans pappa.

Kyrkoherde Lindgren var lite äldre än komminister Holmstrand. Dom var granna bägge två och dom läste och dom bad, utantill och innantill, och dom sjöng. Och skollärarn, han spela, och församlingen sjöng, långa bitar och korta, och vaktmästarn slet och trampa bakom orgeln. Inte visste jag då, hur det gick till. Det fick vi se när vi gick i skolan senare.

En kör av skolbarn sjöng Hosianna från läktaren, men när jag vände

mig om för att titta på dom var mormor omedelbart tillreds med att viska till mig att sitta stilla.

Man kan förstå att två smätöser, fyra och sex år, ledsnade till slut efter sju timmar i kyrkan om än med en timmes rast.

Vid ettiden var det då äntligen slut. Folket började gå ut och vi följde med. Pappa tog hand om oss och hämtade lyktan i vapenhuset. Vi fick bära våra sjalar på armen. Det var ljust nu och inte så kallt, så vi kunde gå i bara kapporna.

Vi fick sällskap med andra kyrkobesökare, som skulle samma väg. Nu var ljusen i stugfönstren släckta. De vackra hästarna med bjällermusiken körde förbi oss i frisk takt. Den vita rena snön låg i stora drivor och vitklädda stod alla trädgårdar. Dessa bilder glömmar jag aldrig. Och så vår vackra skog, där vårt hus låg inbäddat nedanför hamnliden i frostig dager.

Mamma hade middagen färdig. Den fina så kallade juladuken låg över bordet. Maten sattes fram, vörtbröd skuret på snedden, smör och ost, och så fradgande svagdricka i dreckastopet av vitt porslin med bilder av Gustav Vasa på skidor och hans tal till dalkarlarna.

Hygienen var nog inte uppfunnen i vårt hus, för vi drack alla ur samma dreckastop, stora som små. Inte mädde vi illa av det.

Så var det revbensspjäll och korv och bruna bönor och potatis och fruktsoppa. Soppan var kokt av torkade äpplen, klarbär och sötbär. Vi stoppade i oss mer än vanligt. Mamma lade för oss, och allt skulle ätas upp.

På den tiden fick vi barn stå vid bordet och äta, det var en dum idé. Bara vår lillasyster fick sitta. Mamma hade lillebror Linus i knät. Han var ju bara ett halvt år.

Efter denna kraftiga julmiddag vilade pappa sig en stund, medan vi diskade och gjorde i ordning. Sedan blev det dags för mamma och pappa att gå ut till ladugården för att fodra och mjölka. Djuren skulle skötas och ha det bra. De betydde så mycket för vårt liv och uppehälle.

Så satte pappa i gång med att leka med oss barn. Nöttekarna kommer jag ihåg: "Nöta gånne, gott jag vänne, udde eller par?" Ja, så lät det nog. Vi barn och mamma och farmor plockade hasselnötter i ängarna på hösten liksom våra grannar i stugorna. Det skulle finnas två, tre kannor. Nötter var det gott om på den tiden, och julnötter måste alla ha.

Men så ville vi gå i säng. Vi hade gått upp halv tre på morron. Dessutom ansågs det opassande att gå ut på juldagen, mer än till kyrkan, förstås. Annandagen började julkalasen. Vi var inte borta på något, för min bror

var så liten. Men vi hade släktingar hos oss på kaffe och kvällsmat med uppskuret fläsk, korv, ost, inlagd sill och svagdricka. Efter det så minns jag att det var risgrynsgröt och saftkräm med mjölk, på samma tallrik. Det fanns mycket gott och fint även på den tiden.

Trettonde afton var vi på kalas hos våra släktingar. Trettondagen började barnbjudningarna. I alla stugor skulle granen röstas och man höll på till efter tjugonedagknut. Då skulle man bjudas på smörgås, som var färdigstrukna, troligtvis med tummen, och ost och svagdricka, samt kaffe med småbröd och skorpor. Vi lekte pantlekar och blindbock. Dom gamle lekte med oss och hade säkert lika roligt som vi. Det blev spännande då granen skulle plundras. Dom band för ögonen på oss. Med en sax skulle man så klippa ur åt sig ett äpple, en rund och en platt karamell och ett konfekt. Vi fick också en pepparkakskäring eller gubbe eller gris. Dom var så sega eller hårda, att det blev arbete en stund med att äta upp dom men även förströelse.

Sen skulle vi luffa hem i kölden och den djupa snön, och det var väldigt mörkt. Någon äldre följde oss med lykta. Ibland mötte pappa oss, då vi skulle genom skogen en bit ner till hamnen där vi bodde.

Julen var slut och alla återtog sitt enkla vardagsliv. Det hette då, att "nu är det slut på jula och det granna brödet".

Arbetet återtogs inne som ute. Kallt var det och mycket snö, som låg kvar frampå våren. Detta hände 1884. Jag har efteråt hört att det var en lång och svår vinter då, av personer som skrivit upp hur vädret har varit under åren.

Alla barn i stugorna åkte kälke. I hamnaliderna hade vi härliga kälkbackar och vi var många som hade roligt. Ibland band dom samman flera kälkar och lade en lång bräda över. Sen plocka vi oss på, alla ungarna. En av de större pojkarna lade sig på första kälken och styrde. Var säker om att det gick undan! Ganska ofta blev farten för hög. Vi hamnade i de höga, djupa drivorna, men det hände aldrig någon olycka. Vi föll så mjukt. Jag minns hur vi skrek när vi nästan försvann i snön. Då borstade dom stora av oss och gjorde sig till att halta och oja sig och låtsades att dom slagit sig ännu värre. Då teg vi smågluttar och tyckte synd om dom, och så var allt igång igen och lika roligt.

Ja, du härliga barndomstid, som ingen kan ta ifrån mig, lika levande är du för mitt sinne om jag än blir hundra år.

MÖRKA MINNEN

"Lotsabarnen" August, Anna, Ellen, Linus med deras mor Mathilda (1898)

Detta kapitel, som vi nu kommer att skriva, kallar vi MÖRKA MINNEN FÖR 64 ÅR SEDAN. Anteckningarna gjordes av Anna den 3 november 1952 och är av mig i min tur nedtecknade i februari 1991. Alltså skriver jag nu i Jagform, och "jag" är min moster Anna.

Den 3 november 1888 gav sig far, som var lots vid Blombergs hamn, iväg till Lidköping så fort det ljusnade på morgonen. Mamma ville inte att han skulle segla utan hellre följa med herrgårdens åkare eller vänta på bättre väder. Vi fyra barn låg fortfarande, men jag var vaken och hörde honom säga: "Jag seglar, annars får jag gå inne i stan och vänta tills dom blir färdiga att åka hem. Jag är hemma vid tvåtiden eller senast tre, det vet du."

Mamma var ledsen, som om hon hade onda aningar. Även jag minns, att det kändes svårare och kusligare den morgonen, när pappa gav sig iväg. Han seglade ofta till Lidköping. På den tiden fanns det ingen järnväg. När isen låg var han tvungen att åka med herrgårdens vagnar, som ofta körde råsprit till stan från bränneriet på Blomberg, men det tog alltid lång tid av olika orsaker.

Vi gick ner till hamnen flera gånger för att möta honom, vi var mycket kära i vår snälla rara pappa. Mamma var också med. Hon ropade "Niklas" som var hans namn, men inget svar hördes och ingen båt såg vi. Stormen tilltog, vågorna vräkte sig över hamnarmen. I skogen var det förfärligt mörkt. Sista gången vi var nere vid hamnen hade klockan blivit över nio och det var alldeles kolsvart. Vinden tjöt hemskt i träden. Mamma ropade gång på gång, men inget svar. Då förstod vi att far hade omkommit i det svåra vädret i sin tungt lastade träsnipa med sprisegel.

Vi hade inget annat att göra än vända hem. Mor ledde de minsta. Min bror var på femte året, min yngsta syster 6 år, och så var det jag som var 8 och Augusta som skulle fylla 10 den 6 november, men hon var mörkrädd och grät bitterligen. Jag gick sist och ville dra mig efter för att lyssna och fantisera, men även jag grät, när jag såg träden ruska och slita i varandras grenar och hörde dem sucka så tungt. Ibland tyckte jag att träden var arga på varandra, och jag tyckte att dom sa: "Han kommer aldrig hem mer."

Jag blev så gripen av alla tankar och fantasier, att jag nästan glömde gå. Mamma fick mana på mig flera gånger. "Skynda dig, Anna, så att barnen får komma hem och lägga sig."

Mamma grät och bäddade åt oss, så vi fick lägga oss, men själv gick hon ut och in och lyssnade hela natten. Farmor var inte hemma utan i stan hos min faster.

På morgonen gick mamma uppför klevan till min morbror, och dit kom ett meddelande från herrgården. Någon visste att Niklas hade seglat från Lidköping så tidigt att han skulle varit hemma vid den tiden som han sagt.

Mina bägge morbröder åkte till stan och det blev då klart, att Niklas hade drunknat. Båten flöt iland på Kållandsösidan av Kinnevikens. Det fanns saker i båten, som han hade köpt med sig hem. Polisen trodde att han kunde ha blivit slagen av seglet.

Vintern blev lång och sorglig. Mormor och farmor byttes om att vara hos oss. Mamma var bara ledsen och grät ofta. Vi barn blev oroliga, men vi två största gick ju i skolan, och där kunde vi glömma för en stund. När vi kom hem var det lika tråkigt igen.

Mamma var förständig och höll oss fyra ungar i arbete. Ofta satt vi runt det stora slagbordet och repade upp klippt ylle, som skulle kardas ihop med ull för att sedan spinnas och vävas till kläder åt oss. På så vis hade vi sysselsättning och höll oss lugna, medan mamma skötte om de två korna, kalven, grisen och hönsen.

Så en dag, mor hade just kommit in från ladugården, knackar det på dörren, medan vi sitter runt bordet. In stiger vår gamle kyrkoherde Lindgren. När han stängt dörren och hälsat på oss, så talade han med allvarlig stämma: "Vad jag nu gör veten I icke, men hädanefter skolen I det veta." Det bibelordet och tonen det sades i glömmar jag aldrig. Det är lika levande nu som då för 64 år sedan.

Vi gick ner från våra stolar, gick fram till kyrkoherden och neg djupt. Han talade tröstens ord till mamma. Jag minns honom säga, att hon inte fick sörja för mycket. Det som var skett kunde inte ändras. För barnens skull måste hon repa mod och tänka på framtiden. Mamma såg ju allt i svart. Förut hade hon inte behövt ha några bekymmer.

Vår pappa hade varit en flitig arbetare, som sysslat med allting snart sagt. Han var smed, lots, stenhuggare, murare. Ja, allting kunde han och allas förtroende hade han. Mamma var också flitig och arbetsam. Vi hade haft det bra, men nu kände mamma naturligtvis bekymmer för framtiden med fyra barn att dra försorg om. Kyrkoherden frågade vad hon tänkte göra och fick svaret att det enda hon kunde slå sig på var att lära till sömmerska. Han invände då att det inte kunde bli tillräcklig förtjänst att leva på för fem personer.

"Ordföranden Andersson och jag", sade kyrkoherden, "har talat om att du kanske kan lära till barnmorska. Pastoratet måste tillsätta en, och då står platsen öppen för dig, om du tror att det går."

"Det går nog inte", svarade mor, "för jag har ingen skolutbildning."

Kyrkoherden försökte övertala henne, men mamma invände att hon inte kunde lämna barnen. Han föreslog då att mormor kunde komma ner och sköta om oss. Kyrkoherde Lindgren åkte själv till mormor, och hon lovade att sköta om oss.

Lärotiden var ett och ett halvt år och mor skulle gå i skola på gamla BB i Göteborg. Kyrkoherde Lindgren var en ädel och förstående präst, och han meddelade mamma, att min syster och jag fick äta middag varje dag i prästgården. Det var vi mycket tacksamma för.

Vi hade auktion efter pappa. Den hölls av en gammal känd man, som hette Sextus. Allt vi ägde såldes på auktionen, alla pappas verktyg och smedjan, pappas kläder, bingar och kistor från vinden. Allt skulle säljas, men mor ropade in det vi nödvändigt behövde, bl.a. äldsta kon Broka som var en fin mjölkko och så den ena grisen och hönsen. Hon ropade också in möblerna, sängkläderna, köksattiraljer och porslin samt en mjöltunna med lock, som pappa hade gjort. Jag tror att den är allt som finns kvar från det gamla hemmet.

Vi hade två dragkärror, en stor och en liten, som pappa hade gjort. Det sades att dom var fina. Den lilla hade han gjort åt oss barn. Den fick många spekulanter, men när roparen kom till den lilla kärran blev min lille bror Linus förtvivlad. Han tog kärran och sprang, drog den efter sig neråt åkern eller lyckan. Där satte han sig i kärran och skrek: "Den är min, den är min!" Han hade fastnat i ett dike som han inte orkade över.

Då sade han som ropade: "Det är inte nödvändigt att sälja kärran. Låt gossen behålla sin kärra." Men den stora såldes förstås.

Det såg ödsligt och skövlat ut, efter det att gubbarna dragit iväg med våra saker. Vi stod där och undrade, varför dom skulle ta det som var vårt. Vi barn kunde inte riktigt fatta, att det behövde göras auktion, för att vi skulle få in pengar att leva av. Vi tyckte allt, att mamma var väldigt dum, som sålde bort så mycket. Husen hade ju pappa byggt en del och även ladugården, så dom såldes ej då.

Vi bodde kvar där tills vidare. Mormor Lotta Ahlén kom ner till oss ibland och såg till oss. Hon hade inte så långt att gå. Morfar Anders Ahlén och Lotta hade torpet Backeborg uppe vid stora vägen.

Så reste då mamma till Göteborg. Hon fick fara med sin svåger Fredrik, som blev gift med Niklas syster Emma-Matilda. Fredrik hade en liten fraktskuta, som hette Fram. Han skeppade sten och kalk till olika Vänerhamnar, men även kanske någon gång neråt älven och Göteborg.

Det var också Fredrik, som fick överta sin svågers syssla som lots

vid Blombergs lotsstation. Enligt gammal hävd skulle det alltid finnas en släkting eller nära anförvant, som var befaren sjöman och som kunde tillträda lotsplatsen, om det skedde en olyckshändelse. Fredrik flyttade in i Lotsatorpet efter oss. Han fick fem barn tillsammans med min faster Emma-Matilda. Det var Erik, Nils, Olle, Sven och Maja. Alla är borta nu.

Om Fredriks båt Fram kan man anta, att den var byggd i skogskanten mitt för Lotsatorpet. Där stod en risikoja, använd som materialbod, och jag vet att det har byggts båtar där.

Det finns foto på båten under insegling i Blombergs hamn, - fulla segel på två master med klyvare och fock. Omkring tio ton kan man gissa att båten lastade.

Emma-Matilda avled i ganska unga år, och Fredrik gifte om sig med Beda, men dom fick inga barn tillsammans. Gravstenen över dessa tre finns på Källby kyrkogård. Lotsen Fredrik Johansson och hans båda fruar Emma-Matilda och Beda har sina namn på stenen, som ligger i östra delen av kyrkogården.

Efter diverse olika utflykter, bl.a. värvning vid flottan, fortsatte Olle, Nils och Erik att bygga båtar från och till, först i skogen vid Lotsatorpet, sedan vid Sjöskogen, dit dom hade flyttat, även där till skogskanten.

1934 blev det byggt båtbyggeri i Järneklev samt en bostad med underbart läge i sluttningen mot sandstensklevan vid infarten till den fina Apollomarken. Detta båtbyggeri drivs än i dag av en skicklig träbåtsbyggare, som heter Sten-Olof Wahlberg.

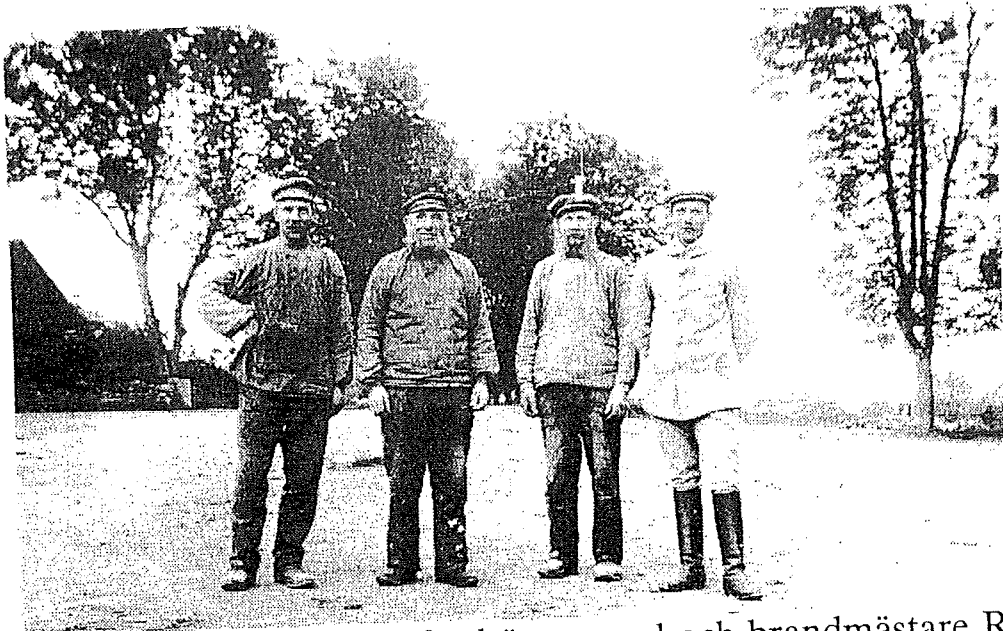
Jag återgår nu att berätta om tragiken kring min faders bortgång.

Så var vi då ensamma, men mormor och snälla grannar skötte om oss. Vintern gick långsamt. Till slut kom våren. Den 18 maj hittades far ilandfluten vid Villa Giacomina strax norr om Lidköping. Vi kunde göra begravning och vi slapp undra var han kunde vara. Det hade varit ständigt malande tankar, så det blev en lättnad i all bedrövelsen.

Min syster och jag strävade och gick varenda dag till kyrkskolan i Källby, 12 km tur och retur, men vi fick middag i prästgården som kyrkoherden hade lovat oss. Folk var snälla mot oss. Mormor bodde hos oss men hon klarade inte alla problem. Vi hade djuren kvar, jordbitarna skulle odlas och dranken skulle ner till kon från bränneriet.

Familjen Raskes hjälpte oss mycket. Han var brännmästare på Blomberg och bodde inte långt från vårt torp.

Vi längtade mycket efter mamma. Ibland kom ett efterlängtat brev, som vi läste tills vi slet ut papperet.

Befälet på säteriet. Rättare, fördräng, smed och brandmästare Rask.
Hans familj hjälpte Mathilda med barnen när hon utbildade sig till barnmorska.

Vid årsskiftet 1890-91 kom mamma hem som nyexaminerad barnmorska med fina betyg efter ett års utbildning i Göteborg. Hon fick genast anställning som barnmorska för socknarna Källby, Skeby, Broby och Husaby. Det var inte mer än två år efter pappas bortgång och bra kämpat för barn, hem och uppehälle.

Vi fick nu flytta från Lotsatorpet eller Kruses, som det står på gamla kartor, till en mer centralt belägen bostad på Källby kyrkåga, benämnd Smedjelyckan. Stället ligger än i dag vid Kinnekullevägen, strax ovanför Järneklevsliden. Stället heter också Backeborg efter ett soldatorp med samma namn.

Jag kanske bör nämna en gång till, att man kallade Niklas för Krusen, kanske efter en urgammal benämning på platsen där Lotsatorpet låg, men jag vet inte säkert varifrån namnet kommer.

Barnmorskans verksamhetsområde var stort. Kommunikationerna bestod av häst och vagn i ur och skur vinter och sommar. Hon hämtades vid alla tider på dygnet av nervösa fäder eller drängar. Under sina trettio tjänsteår hjälpte hon säkert över tusen barn till världen.

Mamma lär ha frågat en särskilt uppskärad fader, som hämtade henne, om vattnet hade gått, och han svarade till mammas stora förvåning: "Javisst har det gjort det. Det rinner över vägen vid Västergården." Det var nämligen vårflod och dom skulle förbli där.

Vi barn fick klara oss själva ganska mycket, men nu hade vi inga djur att sköta och vi hade blivit äldre, så det gick lättare än förut. Vi hade också fått lite kortare väg till skolan. De minsta gick hos frö-

ken Källström i Järneklevs skola. Augusta och jag gick i kyrkskolan.

Mamma hade också ansvaret för smittkoppsvaccineringen, och hon slog åder, när så önskades och bistod med råd och dåd till folk som var sjuka och hade svårigheter.

Bland gamla papper som vi hittat finns ett handskrivet recept för att bota kräfta. Där står att det är rekommenderat av en doktor. Det var för 12 öre Cetrinsalva och ett halvt skålpund smör, som skulle smältas och läggas på det onda stället. Ja, tron verkar ju på allt.

Barnmorska och jourhavande distriktssköterska skulle man nog kunna kalla hennes tjänst i dag.

Kinneullebanan var under byggnad. Dess sträckning passerade alldeles nedanför vårt hus. Det var en stor upplevelse i vår lugna bygd.

Det var liv och rörelse i markerna. Hackor och spadar var i flitig verksamhet. Det ena rallarlaget efter det andra sjöng och arbetade med liv och lust. Man borrhade och sprängde, och rätt som det var ropades: "Eld i berget!" och "Tänt var det här!". Bäst att laga sig undan, om man var i närheten på någon gammal genstig, som vi var vana att gå.

Spåret var klart från Lidköping till Järneklev, där första stigningen börjar, och där man tog grus till fyllning av järnvägsbankar. "Gropa" som vi sa kan man se ännu i dag, fast den är igenväxt av träd och sly.

Men så ryktades, att ett lusttåg skulle gå till Lidköping en kväll. Vi ungdomar gick ner till grusgropen för att se om resan skulle bli av, vi trodde det knappast.

Men efter arbetets slut lade rallarna bräder på tvären över vagnarna till att sitta på, och så startade tåget, som bestod av loket och tre grusvagnar, sin resa till Lidköping.

Det var många ungdomar som åkte med och så alla rallarna. Höstmörkret kom fort, men det var en härlig resa. I Lidköping promenerade vi omkring en stund. De flesta av oss hade aldrig varit i en stad förut. Vi avslutade stadsbesöket med att gå in på ett café. Det var också något nytt för oss.

Så blev det samling för hemresa. Det var ganska mörkt, men månen gick upp som en stor ost och stjärnorna glänste över grantopparna. Rallarna sjöng även nu, många glada men även vemodiga visor. Många hade vackra röster som gav eko i Kartåsskogen.

Loket hade ingen brådska. Det stånkade och rök. Lukten av ånga och rök var ljuvlig. Detta var min första tågresa, och jag kan nästan säga, att den varit mitt livs mest glada och spännande händelse. Tänka sig att åka vagn utan häst! Detta hände omkring 1895 eller tidigare. Järnvägen invigdes 1897 så vitt jag vet.

+++++

MIN ANDRA TÅGRESA

Järnvägsspåret hade nu kommit upp för sjökleva. När loket stånkade i backen tyckte vi ungdomar att det lät som så här på västgötska: "Tåcka dä Petter, kôrsten sprecker, tåcka dä Petter, kôrsten sprecker."

Ja, fantasien var det inget fel på, och vi var ju alla så intresserade av järnvägsbygget. Vi hörde varenda dag sprängskotten och släggornas metalliska slag mot borrhstålet och grustågets gnissel och signaler som gav eko mellan berget och sjön.

Även de äldre började bli nyfikna på hur det kunde vara att åka vagn utan häst. Jag beskrev min första resa för mormor. Hon ville gärna med, om det var flera äldre personer som reste. Mormor var en glad gumma som kunde skratta hjärtligt åt mina upptåg.

Jag talade med våra granntanter. "Ja, det vore nog roligt", tyckte dom. "Har din mormor tänkt följa med?" - "Javisst." - "Då följer naturligtvis även jag med."

Så övertalade jag nästa och nästa. Fem stycken tanter lovade åka med. Sedan fick jag ta reda på när det skulle bli, och så runt i stugorna en gång till med besked om avgångstiden.

Min lilla kupp lyckades. Mormor och moster Kajsa, moster Kattrina, moster Maja och moster Kleppesa följde med. Alla barn sa moster på den tiden. Rallarna och lokpersonalen sa också moster.

Den brokiga samlingen mötte tåget, när det kom upp vid Söaknål. Gruståget stannade. Rallarna bredde ut sina rockar uppe på gruset. Där fick vi sitta. Gummorna hade sina bästa rutiga schålar i snopp, så kallade hängschaletter, och svarta silkedukar med frans på huvudet, och dom var mycket välkammade. De gamla snälla rara mostrarna var verkligen fina.

Rallarna hjälpte dom upp och hade mycket roligt åt oss. Dom skrattade och skämtade om denna deras första resa med vagn utan häst. Resan blev inte så lång. Arbetet med järnvägen hade hunnit till någonstans mellan Hjelmsäter och Trolmen, men det gjorde inget, för mostrarna var förvånade över den nya tidens underverk och dom var lika högtidliga som i kyrkan.

När vi kom fram hjälpte rallarna ner oss på marken. Medan dom lastade av vagnarna gick vi ner till ängen. När dom lossat tågsättet fick vi bräder att sitta på, så vi åkte bekvämt och med fin utsikt tillbaka.

Vid Baggahagen släpptes vi av. Mormor tackade för den fina resan, och jag kände att detta hade jag gjort bra, stolt researrangör kan man säga. Var och en gick till sitt. Jag följde mormor och hon skrattade och

sa: "Aldrig trodde jag att du skulle få mej att åka med gruståget och rallarna!" - "Mormor", sa jag, "var det inte roligt?" - "Jo, det var en upplevelse, det tyckte vi allihop."

Järnvägsbygget var en stor händelse i bygden. Det anställdes en del folk. Chefen för stationen i Blomberg hette Höglom och hade titeln stationsinspektör. Han var en högt uppsatt person, väl medveten om sin värdighet och klädd i uniform och hög krage. Under denna mäktiga person lydde sedan stationskarlar, banmästare, banvakter och rallare m.fl. En släkting till mig blev anställd vid järnvägen, det vet jag.

Telegrafledningar byggdes utefter järnvägen, och ibland vid omslag i väderleken sjöng det i trådarna. Ofta gick vi ungdomar ner till järnvägen och lyssnade på ljudet från trådarna. Fantasien flödade, så vi sa att det nog var änglarna som sjöng och spelade för oss. I skymningsljuset kunde vi urskilja fragment av änglavingar bland molnen över Kinnevikens.

Vid Blombergs station byggdes så småningom en ganska lång lastkaj för kalk och ett stickspår för kalkvagnar. Än i dag minns jag hur hemskt det small när gubbarna slog igen järnlocken över kalkvagnarna.

Det började bli konkurrens om kalktransporterna. Kalkskutorna blev undan för undan allt färre för att en bit in på 30-talet ta slut. Lastbilar och järnväg tog över. Blombergs hamn hade haft sin blomstringstid i fråga om nyttotrafik. Även kalkindustrin är borta sedan många år.

(Blombergs hamn lever dock i högönskelig välmåga. Där regerar Blombergs Båtsällskap, och där har väl cirka 175 nöjesbåtar sin hemmahamn. Samma kajer och samma vågbrytare, som Annas far Krusa-Niklas var med och byggde 1870, håller ännu 120 år senare, vårdade och underhållna av Båtsällskapet.)

Mamma fortsatte sitt arbete som barnmorska i pastoratet ett trettio-tal år till sin pensionering, omkring 1924. Mot slutet skadade hon ett ben, när hon steg på eller av en hästskjuts. Det ville inte läkna. Man visste väl inte så mycket på den tiden om hur bensår skulle behandlas. Till slut efter pensioneringen blev hon mest sittande.

Vi barn flyttade hemifrån, när vi blivit så där sjutton år. Augusta gav sig iväg först. Hon flyttade 1897 till Ähle gård i Broby som lillpiga. Två år senare var det min tur. Jag flyttade till slaktare Palmqvists familj i Lidköping. Augusta kom sedan också till Lidköping och blev sömmerska i en affär för damkläder. Jag tror innehavarinnan hette Emilia. Linus emigrerade till Amerika år 1904, 20 år gammal. Några år senare reste min yngsta syster Ellen till USA. Båda gifte sig med svenska emigranter, Linus med Ada Sponberg, utvandrad från Öreryd i Jönköpings

län, Ellen med Karl Hill, utvandrad från Blomberg. Familjen Hill fick fyra barn och familjen Linus Ahlén tre, varav Sara besökt Sverige två gånger, första gången 1947.

Själv gifte jag mig i Lidköping år 1900 med Otto Lundqvist men flyttade efter några år till Göteborg.

Mamma Mathilda Ahlén - hon återtog sitt flicknamn när hon blev änka - bodde kvar i sin stuga ensam när barnen flugit ut, men Augusta slutade sitt sömmerskearbete i Lidköping rätt snart och flyttade in i den tredje av kalkarbetarebostäderna utefter vägen till Gum. Augusta var 42 år då, men hon fick en son, som heter Erik (och det är faktiskt han som skriver dessa rader).

Mamma Mathilda levde kvar många år i stugan efter sin pensionering. Hon hade hjälp av en hushållerska, men till slut fick hon flytta till ålderdomshemmet i Husaby. Hon dog där 1948 vid 91 års ålder efter ett strävsamt men mycket omväxlande liv, kan man säga. Frid över hennes minne!

Linus med sin mor Mathilda (1927)

Mathildas bror August Ahlén

ÅKERIRÖRELSEN BÖRJAR SÅ SMÅTT

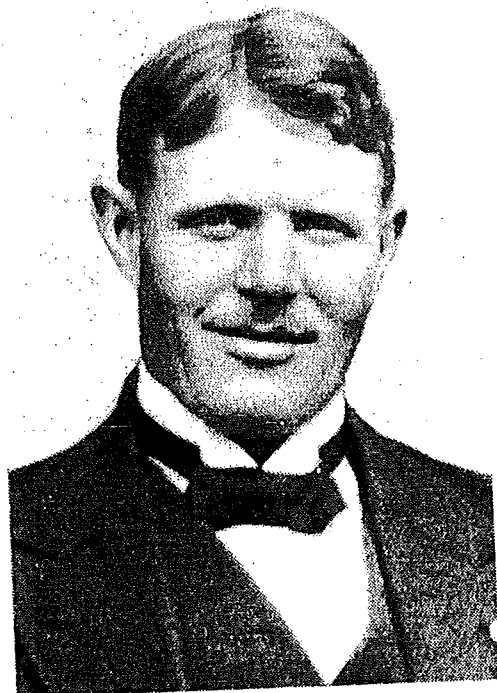
Med det föregående slutar Anna att berätta. I stället är det Erik Blomberg, som blir Jagberättaren.

Det handlar om min mamma Augusta, Krusa-Niklas och Tildas äldsta dotter och om min far Johan Blomberg.

Far var dräng hos Perssons på St. Höjen i Källby. Han slutade där, när han gifte sig med Augusta och blev kalkarbetare år 1920. Troligtvis träffades dom i Missionshuset vid Järneklev första gången, eftersom bröllopskortet är taget utanför.

Mamma Augusta

Johan Blomberg

Min fader Johan var en arbetsam man. Han började extraknäcka som potatishandlare. Ibland köpte han potatis på rot, och ibland i säckar. Hästar och vagn lånade han i Gum hos arrendator Fristedt. Så bar det iväg till torget i Lidköping, mitt i natten då, förstås.

Efter något år tyckte han väl att det gick för sakta med hästfordon, så det blev en T-Ford med registreringsnummer R 101, omkring 1922 skulle jag tro. Prinsa-Karl lärde honom köra. Han bodde mellan Essgärdet och Martorp i Husaby och hette egentligen Karl Andersson. Alltihop kostade omkring 50 kronor, lektion, uppkörning och körkortslösen. Det låter inte

Så började åkeriet med hästar lånade i Gum (1921)

mycket men var säkert en hel del pengar på den tiden. T-Forden vill jag minnas kostade omkring 2.000 kronor.

Märkligt är att denne min fars körlärare lever än i dag 1991, närmare 100 år gammal.

Karl Andersson hade taxi och bilverkstad i Källby samt sedermera Lidköpings Flyttningsbyrå, som idag drivs av en son. Min mamma som var bygdefotograf tog ett kort på taxin. Det var en T-Ford med nedfällbar sufflett, så kallad Stormhatt. Mormor var med på kortet och även jag,

Karl Anderssons taxi på vägen till Gum.
Fr v mormor Mathilda, Erik och mamma Augusta (1923)

2-3 år gammal. Mormor uppehöll fortfarande tjänsten som barnmorska i Källby pastorat. Hon hade uniformen på sig med armbindel och rött kors.

I slutet av 1800-talet kom väckelserörelsen till bygden. Många gick med i missionsförsamlingen, där August Ahlén var en av dom ledande. Han var min mormors bror. Bland dom högste i församlingen var också banmästare Svantesson, Banis kallad. Den familjen bodde i banmästarebostaden vid Källby station. Andra namn jag minns var Forsell, Lindberg, Kartman, skraddare Larsson, Larssons på Mössa med flera.

Min mamma Augusta blev organist och skötte den tjänsten i många tiotal år. Jag minns så väl att jag fick stå intill mor, när hon spelade för församlingen. Missionshuset, det gamla, låg lite nedanför det som byggdes på 30-Talet. Jag har kort på båda. I dag är detta hus reparerat och verkar att bli ett vanligt bostadshus.

På den tiden hörde det till nöjesattraktionerna för bygdens ungdom att besöka mötena. Ungdomarna satt alltid längst ner innanför dörren och hade ofta lite hyss för sig. Det var ju spännande och föranledde många återhållna skratt. Knesa heter det på västgötska.

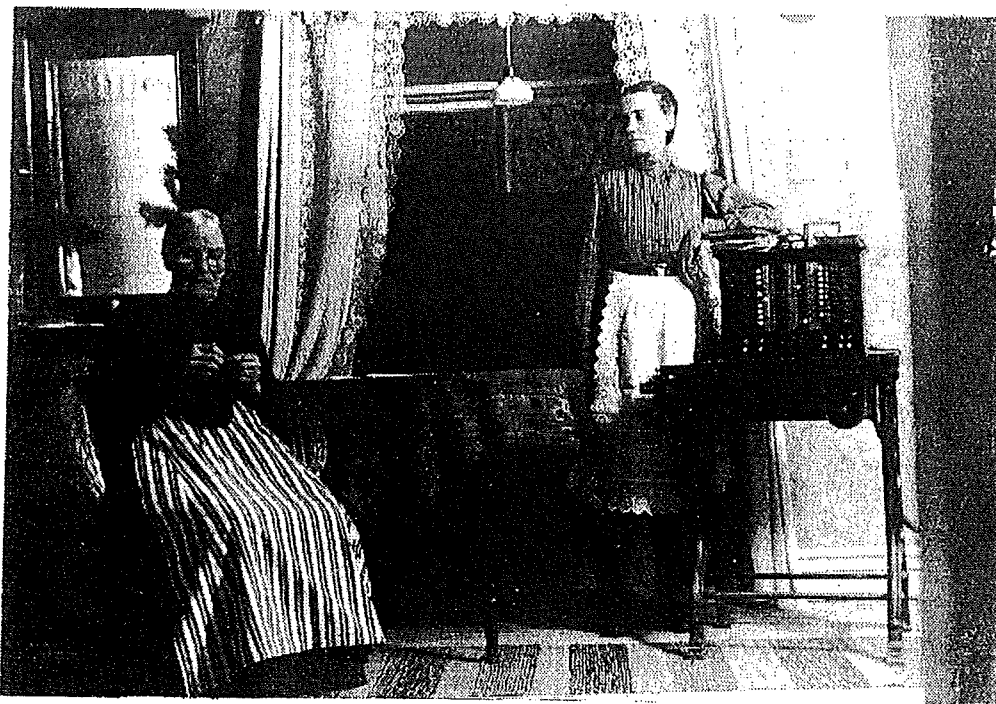
När predikanten ibland gick ner och ville frälsa dessa "arma syndare", så lyfte dom ur bänkarna med buller och bång, som en flock kajor ungefär, och så var det slut på det roliga.

Det fanns inte mycket att roa sig med på den tiden, men 10-tåget på kvällen fanns förstås. Annars fick man roa sig själv. Det gick bra det också, eller kanske bättre än i dag.

Ibland på mötena reste sig en dam ur församlingen och började hålla en privat liten predikan. Det var inte populärt bland dom ledande. Mamma fick order att spela en sång, och man sjöng så att det blev tyst på extrapredikanten.

Mamma tyckte dock, att det var samma budskap som predikades. Damen som så gärna ville tala förestod Blombergs telefonväxel. Hon gick under namnet Hallå-Augusta. Växeln hade ett tjugotal abonnenter och låg i en lång stenhuslänga uppe vid huvudbyggnaden på Blomberg. Huset är numera reparerat med bibehållen stil för stora pengar. Jag har kort både på Augusta och hennes mor och växelbordet, tack vare min mammas fotointresse. Mamma glasplåtar förvaltade jag dåligt. Bortkastade är dom, men jag har många gamla kort kvar från flydda tider, och dom har jag ordning på. Något lite förstånd har man fått med tiden.

Efter några år av split och kiv blev missionsförsamlingen delad i två läger. Svantesson och Ahlén kunde inte dra jämnt. Svantesson bildade

Televäxeln i Blomberg med 16 abonnenter. "Hallå-Augusta" med sin mor (1919)

med sina supporter Källby pingstförsamling. Kapellet byggdes vid Källby station och är fortfarande i gång, men verksamheten drivs av Lidköpings pingstförsamling.

På det viset fick ungdomarna ett ställe till att besöka om kvällarna. Pingstvännernas möten är livligare, så det fick nästan större dragningskraft än missionshuset i Järneklev. Man talade med tungor och ropade och hade kanske lite gladare musik.

En sak som jag inte riktigt kan förstå är att min mamma aldrig nämnde, att hon var kusin med båtbyggarna i Järneklev. Dom tillhörde inte missionsföreningen. Kanske var det därför jag inte skulle känna till släktskapet. Hade jag vetat detta skulle jag nog ha börjat forska tidigare i dom här två intressanta lotsasläkterna. Nisse och Olle har byggt flera båtar till mej, den förste en roddbåt, och sedan två motorbåtar, lika fina i dag som när dom byggdes för 30-40 år sedan. Det var kvalité på Blombergsbåtarna, kärnvirke och båtbyggarkonst.

Efter denna utvikning återgår jag till min fader Johans arbete och liv.

När bilen kom in i bilden ändrades mycket. Han slutade som kalkarbetare och ägnade sig helt åt att köpa och sälja potatis. Han hyrde en källare i Lidköping för sitt potatislager och stod på torget onsdag och lördag.

- 41 -

Potatishandlarna hade sin plats mitt för Bergwicks hörn eller Skaraborgsbanken. Dom hade trämått uppställda, från 20 liter ned till 5 liter, rågade med potatis. Literpriset låg på cirka 12 öre. 20 liter kostade ungefär 2:50.

Far köpte potatis på Mariedals egendom. Mariedalspotatisen var efterfrågad. Sandjorden uppe vid Lundsbrunn var känd för att ge god potatis.

På mina skolferier fick jag hjälpa till att cykla omkring i Lidköping med potatissäckar till kunderna. Säckarna lastades i en trälåda på pakethållaren. Det var inte lätt att hitta i stan för en blyg 11-åring, särskilt som adresserna far skrev upp grundade sig mest på kundens utseende och inte gatunumret. Röda gubben, Käringen med tanden, Halta pigan och många flera lärde jag mig dock ganska bra till slut.

Ibland stod jag själv på torget och sålde gullvivor och blåsippor. 10 öre knippan kostade de nog. Det kunde bli bortåt två kronor sammanlagt.

Fiskebåtarna från Källand intresserade mitt pojkasinne. Dom lade till i rad nedanför Särnmarkspumpen. Det kunde vara 6-7 stycken, alla med last av fisk eller grönsaker, som det torgades med. Båtarna hade kapell, system prarievagn, och en 5 hästars Lidan eller Johnsson tändkulemotor. Alla hade en helsvart kaffepanna, sotig efter blåslampan, som användes att koka kaffet med.

Nog var jag lite avundsjuk, när jag såg från kajen hur Källaborna satt runt omkring sina fisklådor med sitt kaffe och sina smörgåsar efter dagens torgaffärer.

Det eldades på, och med en spark på motorns svänghjul startade maskinen. Blå rökringar syntes i luften över den svagt koniska skorstenen, som som gick rätt upp över kapelltaget. Lukten var himmelsk för mej. Råolja eller solarolja kördes motorerna på. Oljan kostade cirka 10 öre litern, men i gengäld var det dåligt betalt för fisken, säkert mindre än en krona kilot.

För att återgå till far och bilen, så ville allt fler ha transporter utförda. Vid persontransport placerades soffor på flaket. Det var väl några mil åt olika håll för folk som ville hälsa på släktingar eller kanske bese Trollhättefallen, gärna då på sommaren med bilen lövad och alla i sina bästa kläder.

En verklig långresa gjordes 1925, när vi hade fått amerikafrämmat av mammas yngsta syster Ellen med dotter Ruth och mannen Willard Lindkvist som var predikant. Då dom skulle tillbaka till Amerika skjutsade far till Göteborg i den överlastade T-Forden. På ett bevarat foto sitter

far och moster Ellen i hytten av presenningstyg. Mor och två av våra släktingar och jag sitter på flaket. Inalles var vi sex personer plus tre stora amerikakoffertar och en redig matsäck.

Amerikafrämmande skjutsades till Göteborg. Ellen, Johan Blomberg, Ellens dotter och måg samt Erik.

Resan tog sin rundliga tid. Vägarna var dåliga. I ett kraftigt motlut neråt Göteborg måste vi gå av bilen och skjuva, motorn orkade ej. Tolv timmar vill jag minnas att det tog innan vi var framme. I Lerum gick bakaxeln av. Det var inte fribärande axlar på den tiden, utan bilen sjönk ner på sidan. Jag som var lättast hamnade mjukt i en häck vid vägkanten. Tur att högsta hastigheten låg kring 25-30 km i timmen!

Far måste stanna i Lerum för att försöka få bilen lagad. Vi andra tog tåget. Det var första gången jag åkte eldrivet tåg.

Amerikaresenärerna, som skulle embarkera Gripsholm kvällen före avfärden, hann med båten gott och väl. Vi andra stannade över natt hos min moster Anna på Karl-Johansgatan 59 i Majorna.

Ja, det var ett hiskeligt äventyr, inte minst för far, som väl aldrig kört bil i en så stor stad tidigare. Vi fick tillsägelse av en polis att inte köra lastbil i Allén. Det konstaterades då att vårt åkdon varken var lastbil eller personbil, så det gjorde inget att vi åkte i Allén. Vi såg säkert väldigt hemmagjorda ut.

Det var tusentals människor på Amerikakajen vid Betongskjulet, och en blåsorkester spelade, när bogserbåtarna drog ut Gripsholm från kajen

och vidare ut på Rivöfjorden. Det viftades med flaggor och näsdukar. Folk grät och skrek om varann. Många nära släktingar kände att dom aldrig skulle se varandra mer, och många svenskamerikaner skulle aldrig återse sitt gamla fädernesland. Så var det för min moster Ellen. De andra två kom en gång till, 1927, tillsammans med brodern Linus, den yngste bland lotsabarnen. Som sexåring var jag med, när han hämtade en slaggbit från smedjan, där hans far Krusa-Niklas ibland arbetat, intill sandstenskleven ovanför Lotsatorpet.

Några märken efter smedjan har jag inte kunnat hitta, när jag senare letat. Där är mycket buskar och sly numera.

Man kan tänka sig hur det kändes för Linus att återkomma till sitt gamla hem med minnen från auktionen och allt som påminde om hans första barnår, när far inte kom hem från sjön.

Ivå år var jag, när vi flyttade från kalkarbetarbostaden i Blomberg 1923 till Häggeliden i Källby, till den lilla röda stugan där på gården. Sonen på gården, Valter Johansson, var 12 år då. Han påstår att jag sade farbror till honom, vilket jag starkt betvivlar, trots att jag har fått höra det många gånger under hans 40-åriga arbete som dirigent för Källby Sångkör, där jag fortfarande har förmånen att få vara med.

Far fortsatte med sitt åkeri. Han körde ved och grus och flyttsaker. Han for omkring och sålde fisk. Tanterna i bygden doppade fingret i sillburken, som far öppnade, för att dom skulle känna vilken god kryddsill han sålde. Även jag var med och doppade fingret.

1927 skrevs kontrakt med Skaraborgs Läns Andelsslakteri i Skara om transport av slaktdjur. 75 öre per gris blev det för transporten. T-Forden var liten för ändamålet, men 3-4 grisar gick det att lasta. Nötkreatur kunde inte tas.

Stora sugor blev besvärliga ibland. Dom hoppade av från bilen och måste då drivas in i något hus på närmsta bondgård för att hämtas senare separat i en bur.

Men det blev snart bilbyte, förstås, till en Chevrolet, som var lite större och hade växelspak. Det oroade far, att han kanske inte skulle kunna lära sig sådana nymodigheter som spaken. Inte heller på den bilen kunde man lasta boskap, men nästa bil, en A-Ford, kunde lasta tre stycken. Den hade enlastförmåga på 1.500 kilo. Allt blev mycket bättre. Potatis-handeln blomstrade och åkeriuppdragen ökade.

Särskilt vill jag beskriva dessa fantastiska lass till torget i Lidköping varje lördag, någon gång även på onsdagar. Det var en osthandlare

från Västerplana, och det var tre trädgårdsmästare med sina lådor och blommor, Solberg blå lådor, Almgren gröna lådor och så Lagerdals från Truve gård. Något senare tillkom Dafgårds mycket tunga köttlådor plus fars potatissäckar, en 500-600 kilo. Alla skulle till torget, och dom flesta skulle åka med.

Hemresan på eftermiddagen gick med lättare lådor, men då tillkom last av säckgödning och kraftfoder från Roséns, spädgrisar i låda och mycket annat som folk ville frakta, vinter och sommar likadant.

Lidköpings torg lär vara Sveriges kallaste plats vintertid. Många har frusit i sina torgtält, när den kalla nordanvinden drog in från sjön.

Det blev många bilbyten under åren. 1934 kom Ford V 8, som var en dröm att köra, åtta cylindrar och 85 hästkrafter. Jag var 13 år och började köra smärre resor inom socknen. Det var inte så noga på den tiden, och "pojken kör ju bra", sade far, "han växlar bättre". Far kom aldrig på knepet att dubbeltrampa. Växellådorna var ännu inte synkroniserade. När far växlade sina Fordar lät det som en stenkross.

Bilarna köpte han hos Dahlbergs Bilaffär i Skara och senare hos Tord Andersson i Lidköping.

Lådan som stängde in djuren på flaket bestod av grindar på gångjärn. De lyftes av och på flera gånger i veckan allt efter körningens art. Grindarna tillverkades av snickare Erikssons på Backa, pris cirka 500 kronor. I dag kostar en sådan låda 300-400 tusen kronor.

1935 gick jag och läste. Prästen hette Hilding Nylen. Sedan hade jag sex veckors fortsättningsskola kvar.

Samma år bildades Skaraborgs Läns Slakteriförening, S.K.L.S. som det hette då. Far tillfrågades, eftersom han körde slaktdjur för Andelsslakteriet, om han ville lägga in anbud på djurtransporterna från 13 socknar mellan Lidköping-Kinneulle-Skara. Far frågade mej, om jag ville stanna hemma och jobba hos honom som lastbiträde. Ja, det ville jag ju gärna. Därmed började jag det arbete, som jag hållit fast i så där 50 år.

Ännu några Fordar köptes, innan kriget kom med gengasens elände och dessa hemska vintrar som jag aldrig glömmet.

1951 övertog jag rörelsen och köpte då en Scania 4 av Ernst Björstig för 44.000 kronor. "Ska du köpa så dyr bil, pojk, det klarar du aldrig", sa far. Men det gick bra i alla fall, dock inte med åtta timmars arbetsdag. Far var med mej som lastbiträde i början. Han skötte också kontoret. Tyvärr fick han diabetes och amputerades några gånger. Det blev hela benet till slut, men han åkte rullstol och kollade läget i omgivningen av Stora

Västergården i Källby, där han bodde. Han sköttes av en duktig hushållerska tills han gick bort 1962. Min mor hade lämnat oss några år tidigare, 1954.

Att avsluta en berättelse, som omfattar så lång tid, från 1870 till 1950, och som berör så många olika händelser och människor är inte lätt. Jag känner stor aktning och vördnad för min morfar, lotsen m.m. Krusa-Niklas och min mormor sedermera barnmorskan Mathilda Ahlén, för min mor Augusta och min far Johan. Frid över deras minne! Vad som hände med min lilla åkerirörelse senare är en annan historia, som jag dock tidigare delvis upptecknat.

Färdigskrivet ombord på M/S EVA 3 den 31 maj 1991.

ERIK BLOMBERG

